

Reinat TOSCANO

DICZIONARI de LENGA D'ÒC
d'après lo parlar niçard

AUBA NOVÈLA

AVERTIMENT

Un beu jorn de la fin dei annadas 1990, mi diguèri qu'un diccionari niçard èra la seguida logica de la mieu **GRAMÀTICA NIÇARDA**: un autís necessari per far vèire tota la riquesa de la lenga e, dins lo meme temps la sieu parentèla m'ái autres dialèctes d'òc.

E vaquí lo fais cargat sus l'esquina... Ma un fais ben tròup peant, de segur, per la mieu modèsta persona... Dau rèsta, m'èra clar qu'un diccionari non pòu èstre l'òbra d'una persona soleta, que degun pòu aver la pretension de possedir la lenga dins la sieu totalitat. Alora demandèri d'ajuda ai occitanistas de Niça, per temptar de recampar toti li boani voluntats à l'entorn d'aqueu projècte.

Comencèri vertadierament lo mieu pretzfach à l'auton dau 2003 quora, respondent generosament à la mieu crida, mi venguèt ajudar l'amic Reinat MATALÒT, que mi donèt pi dau sieu temps per tornar lièger à mesura lo mieu trabalh de redaccion e ajustar un rup de mòts e de sinonimes. Urosament que lu mejans modèrnes de comunicacion permèton de trabalhar ensèm en restant luènh un de l'autre! Una pichina ajuda venguèt finda de Laurenç REVÈST, qu'a ajustat de variantes dau vivaroalpenc e de Gili van HEEMS, que s'encarguèt de la redaccion d'un desenau de pàginas. Pas grand caua, ma cada pèira aducha es utila...

Nen cau finda citar d'autri personas que, se non an participat directament à l'elaboracion dau *Diccionari*, son totjorn estadi presents per respoandre e escambiar quora aviavam d'interrogacions. Pensi particulierament à Josiana UBAUD, à Joan-Pèire BAQUIÉ, à Bernard FRUCHIER.

Quora avèm poscut, si siam estacats à eliminar lu italianismes e lu gallicismes, sovent nombrós dins lo parlar corrent coma dins lu diccionaris publicats fins aquí: cada còup que la lenga a un tèrme autentic, lo noastre dever es de lo remetre en onor. Pura, nos a caugut èstre realistas: li a d'italianismes e de gallicismes que lo niçard n'a pilhat possession d'una maniera tant foarta qu'aüra fan partida de la realitat dau parlar e non si poàdon levar dau semenat per una simpla volontat umana.

Calia finda enriquir lo diccionari de mòts modèrnes (que naturalament non èron dins lu diccionaris niçards mai ancians), eventualament de mòts d'autres dialèctes occitans que, se non son estrechament niçards, son pron expressius per èstre emplegats, dins l'amira d'una lenga comuna respiechoa de la riquesa e de la varietat (non cau denembrar que lo títol complet qu'avèm causit es: *Diccionari de Lengas d'Òc d'après lo dialècte niçard*, e pas solament *Diccionari Niçard*).

Aüra, après tant d'oras e d'oras (que fin finala fan d'annadas que pàsson sensa que t'en avises...), après tant de moments d'intimitat mé la lenga noastra, passats à cercar lu mòts, à lu classificar e à lu definir, si pòu enfin presentar lo resultat: siam fièrs d'èstre arribats fins aquí. Qu'aquò sigue la noastra pèira – una de mai – à la maion dei noastres antenats e dei noastres felens.

Que lo noastre trabalh sigue acabat? Aquò non, perquè sabèm pron qu'un diccionari es pas jamai acabat: si deu totjorn enriquir de mòts noveus, créisser m'au temps (ò alora vòu dire que la lenga es moarta...).

E cau finda dire qu'un diccionari non pòu èstre complet, perquè, en despièch de tota l'atencion que li es portada, li a totjorn de mòts qu'an escapat ai autors, de mòts que non conoïsson, de mòts que..., d'autres mòts que...

Finda, cadun deurà lièger lo present diccionari embé tota la sieu indulgença e m'un papier per li notar li mancanças e li decas que lu autors si faran un plaser (ái, aí!) de n'en tenir còmpte dins una edicion futura. Ma lu saute-mi-davant que vorrion solament criticar, aquelu que sàbon pas ren faire d'autre que criticar sensa jamai participar ni ajudar, aquelu arlèris porran passar lo sieu camin, ben au larg...

Reinat TOSCANO, lo 27 de novembre dau 2022

ABREVIACIONS

abrev.	abreviacion.	com.	comèrci.
absol.	absoludament.	comptab.	comptabilitat.
abstr.	abstrach.	conj.	conjoncion.
acost.	acostica.	constit.	constitucional.
adj.	adjectiu. (qualificatiu se non es precisat).	constr.	construccion.
admin.	administracion.	contemp.	contemporan.
adv.	advèrbi, adverbial.	contr.	contrari.
aeron.	aeronautica.	cord.	cordura.
agric.	agricultura.	coregr.	coregrafia.
al.	alemand.	corr.	correntament.
alg.	algèbra.	cris.	cristian.
alp.	alpinisme.	dec.	decoratiu.
anal.	analogia.	def.	defensa.
anat.	anatòmia.	defect.	defectiu.
anc.	ancianament.	dem.	demonstratiu.
angl.	anglicisme.	demogr.	demografia.
antifr.	antifrasa.	der.	derivat(s).
Antiqu.	Antiquitat.	dess.	dessenh.
anton.	antonomasia.	didact.	didactica.
antrop.	antropologia.	dim.	diminutiu.
apic.	apicultura.	dr.	drech.
apos.	aposicion.	ecol.	ecologia.
ar.	arabe.	econ.	economia.
arald.	araldica.	electr.	electricitat.
arbor.	arboricultura.	electroacost.	electroacostica.
arg.	argòt.	electron.	electronica.
arm.	armament.	ellipt.	el·liptic.
arqueol.	arqueologia.	embriol.	embriologia.
arquit.	arquitectura.	entom.	entomologia.
artilh.	artilharia.	equit.	equitacion.
astrofis.	astrofisica.	escand.	escandinau.
astron.	astronomia.	espec.	especialament.
astronaut.	astronautica.	espeleol.	espeleologia.
autom.	automobila.	estad.	estadisticas.
aviac.	aviacion.	estamp.	estamparia.
b.-a.	Bèi-Arts.	etol.	etologia.
bast.	bastiment.	eufem.	eufemisme.
biol.	biologia.	ex.	exemple.
bioquim.	bioquimia.	excl.	exclamacion.
bis.	bisantin.	ext.	extension.
bot.	botanica.	fam.	familiari.
brod.	brodaria.	farm.	farmacia.
c. de f.	camin de fèrre.	feud.	feudalitat.
can.	canonic.	filos.	filosofia.
cap.	capitala.	fin.	finança.
cardiol.	cardiologia.	fis.	fisica.
cat.	catolic.	fisc.	fiscalitat.
cf.	vèire.	fisiol.	fisiologia.
cibern.	cibernetica.	fon.	fonetica.
cín.	cínema.	fortif.	fortificacions.
cir.	cirurgia.	fot.	fotografia.
citol.	citologia.	fr.	francés.
civ.	civil.	gal.	gallicisme.
climatol.	climatologia.		

DICCIONARI DE LENGA D'ÒC d'après lo parlar niçard

gener.	generalament.	mil.	militari.
genet.	genetica.	min.	minas.
geobot.	geobotanica.	miner.	mineralogia.
geog.	geografia.	mit.	mitologia.
geol.	geologia.	mod.	modèrne.
geom.	geometria.	mús.	música.
geomorf.	geomorfologia.	n.	nom.
gr.	grèc.	neerl.	neerlandés.
graf.	grafic.	neol.	neologisme.
gram.	gramàtica.	neur.	neurologia.
grav.	gravadura.	neuroanat.	neuroanatomia.
idraul.	idraulica.	neurobiol.	neurobiologia.
idrogr.	idrografia.	n.f.	nom femenin.
immunol.	immunologia.	n.m.	nom masculin.
impers.	impersonal.	nucl.	nucleari.
impròpr.	impròpriament.	num.	numeral.
ind.	indirècte.	numism.	numismatica.
indef.	indefinit.	oceanogr.	oceanografia.
indic.	indicatiu.	omeop.	omeopatia.
indus.	industria.	onomat.	onomatopea.
inf.	infinitiu.	op.	oposicion.
inform.	informatica.	opt.	optica.
interj.	interjeccion.	org.	organica.
intern.	internacional.	papet.	papetaria.
interr.	interrogatiu.	partic.	particulier.
intr.	intransitiu.	patol.	patologia.
inv.	invariable.	pedol.	pedologia.
iron.	ironic.	pej.	pejoratiu.
ist.	istòria.	pen.	penal.
istol.	istologia.	pers.	personal.
it.	italian.	petr.	industria dau petròli.
J.-C.	Jèsus-Crist.	piem.	piemontés.
just.	justícia.	pint.	pintura.
lat.	latin.	pl.	plural.
lengad.	lengadocian.	poet.	poetic.
ling.	lingüística.	polít.	política.
lit.	literari.	pop.	populari.
liter.	literatura.	port.	portugués.
liturg.	liturgia.	p.p.	participi passat.
loc.	locucion.	pr.	pronominal.
log.	logica.	preïst.	preïstòria.
loc. conj.	locucion conjontiva.	prep.	preposicion.
log.	logica.	pres.	present.
lomb.	lombard.	pron.	pronom.
long.	longuessa.	psican.	psicanalisi.
m.	masculin.	psicol.	psicologia.
maç.	maçonaria.	psicopat.	psicopatologia.
mar.	marina.	psiqu.	psiquiatria.
mas.	maselaria.	publ.	public.
mat.	matematicas.	quim.	quimia.
max.	maximal.	quir.	quirurgia.
mecan.	mecanica.	radiol.	radiologia.
med.	medecina.	rel.	religadura.
mediev.	medieval.	relig.	religion.
metall.	metallurgia.	ret.	retorica.
meteor.	meteorologia.	rom.	roman.
metr.	metrica.		
metrol.	metrologia.		

DICCIONARI DE LENGA D'ÒC d'après lo parlar niçard

s.	siècle.	trav.	travanh.
sab.	sabent.	triv.	trivial.
sc.	sciença.	tv	television.
sc. de la v.	scienças de la vida.		
sexol.	sexologia.	v.	vèrbo.
silv.	silvicultura.	var.	varianta.
simb.	simbòle.	veg.	vegetal.
sin.	sinonime.	versif.	versificacion.
sing.	singulier.	veter.	veterinari.
sociol.	sociologia.	vi.	vèrbo intransitiu.
subj.	subjontiu.	vitic.	viticultura.
		v.pr.	vèrbo pronominal.
tecn.	tecnica.	vt.	vèrbo transitiu.
tecnol.	tecnologia.	vulg.	vulgari.
telecom.	telecomunicacions.		
telev.	television.	zool.	zoologia.
text.	textile.	zoot.	zootecnia.
tip.	tipografia.		
trans.	transitiu.		

GRAFIA MISTRALENCA /GRAFIA CLASSICA

Coma passar de la grafia mistralenca à la grafia classica e inversament? Vaquí un tableau dei diferenças, per poder cercar dins aquesto dictionari en grafia classica un mòt que conoissètz unicament en grafia mistralenca...

	GRAFIA MISTRALENCA	GRAFIA CLASSICA
1.	OU amoureux	O/Ó amorós
2.	O tonic escola	Ò escòla
3.	<u>Conjugasons:</u> -N (pers.4) sian, avèn, parlan , etc. -S (pers.5) sias, avès, parlàs , etc.	-M siam, avèm, parlam -TZ siatz, avètz, parlatz
4.	<u>Infinitius:</u> parlà finì venì naisse	parlar finir venir nàisser
5.	GN mountagna signe	NH montanha GN signe (GN etimologic, pas palatalisat dintre toi lu dialèctes occitans) Ma -NH final es prononçat coma -N. (luèn (mistr) / luènh)
6.	a) <u>Plural dei noms:</u> lu ome b) <u>Plural dei adjectius:</u> masculin: grand feminin: grandi	lu òmes grands grandi
7.	<u>L banhat:</u> palha familha	palha familha Cf. en catalan e en castillan LL , en francés ILL , en italian GLI .
8.	OUÒ, OUA pouòrta	poarta
9.	<u>H intervocalic:</u> couherent ahùra véhi d̃hi	coerent (coèrent) aüra veï dii
10.	<u>Letras etimologiqui:</u> pas las	pas (pas de la marcha e negacion) patz (≠ guèrra) las (fatigat) laç (ligam) latz (costat)

SIGNES CONVENCIONALS

La prononciacion figurada non es donada sistematicament, ma solament quora avèm pensat que la prononciacion posquesse presentar un problema. Lu legèires dau present *Diccionari* non seran toi d'especialistas de la fonetica. Alora, quora avèm donat aquela prononciacion figurada, avèm causit d'utilisar unicament quaucu signes simples, aisats de capir, que son aquelu de la fonetica internacionala que si tròvon dins toi lu diccionaris recents.

L'accent tonic es marcat segond la convencion internacionala, es à dire embé l'apostrofe davant la sillaba accentuada: [fi'ni] indica que l'accent es plaçat sobre lo *I* final.

[tʃ] representa lo son de l'italian *CI* dins *CIAO*, ò dau francés *TCH* dins *ATCHOUM*.

[e] representa lo son barrat (*É* francés).

[ɛ] representa lo son dubèrt (*Ê* francés)

[dʒ] representa lo son dau *J* de l'anglés *JOHN*, ò lo *GI* de l'italian *GIÀ*.

[g] representa lo son de l'italian *GH* dins *GHIRO*, ò encara lo son dau francés *GU*.

[j] representa lo son dau *Y* francés dins *YEUX*, *YOYO*.

[k] representa lo son de l'italian *CH* (*CHE*, *CHI*), ò encara dau francés *QU*.

[m̃] representa lo *M* nasalisat.

[ɲ] representa lo son de *GN* dintre l'italian *MONTAGNA* e lo francés *MONTAGNE* ò de l'espanhòu *Ñ*.

[ɲ̃] representa lo *N* nasalisat.

[o] representa lo *O* barrat.

[ɔ] representa lo *O* dubèrt.

[s] representa lo son dau grope *SS* (francés ò italian).

[u] representa lo son dau francés *OU*, ò encara de l'italian *U*.

[y] representa lo son dau *U* francés.

[w] representa lo son dau *W* anglés dins *WAR*, *NOW*.

[ʎ] representa lo son dau *U* dins lo francés *LUI*.

[z] representa lo son dau francés *Z* ò encara dau *S* intervocalic en francés (*ROSE*, *CASE*).

[x] representa lo son de l'espanhòu *J* ò *G* dins *JAMÓN*, *GENTE*, ò dau *CH* dur de l'alemand.

Devèm finda donar [œ], que representa lo son de *EU* dins lo francés *PEUR*; es pas un son tipicament occitan: ma pòu èstre una evolucion populària de [ʎɛ]. Parallelament, *UE* en posicion atòna pòu passar de [ʎɛ] à [ø] (qu'es lo son de *EU* francés dintre *FEU*); exemple: *VUETANTA* = [vø'taŋta].

ELEMENTS DE FONETICA NIÇARDA

I - SISTEMA VOCALIC

1. **A** a. Lo **-A** atòne final es totjorn [a] en niçard costier: **taula** = [ˈtawla]
 b. La finala atòna **-IA** es realisada en [ja]:
bèstia = [ˈbɛstja]
gàbia = [ˈgabja]

c. S'amudisse davant un mòt que comença m'una vocala:
una amiga inglesa = [ynamigiŋˈgleza]

d. Lo **A** tonic es notat m'un accent greu en defoara de l'accentuacion normala:
Itàlia = [Iˈtalja]
ràbia = [ˈrabja]

2. **E** a. **È** representa totjorn [ɛ] dubèrt tonic:
fèsta = [ˈfɛsta]
èron = [ˈɛru(ŋ)]

b. E representa [e] barrat (sarrat), que pòu èstre eschich m'un accent agut en posicion tonica, en cas de necessitat (s'es en defoara de l'accentuacion normala):
marselhés = [marseˈjes]

E pòu èstre dubèrt en sillaba barrada (que si finisse m'una consonanta); ma dins l'amira d'una accentuacion minimala la dubertura a pas besonh d'èstre notada:

per, ren, rende, verdura, rendut.

Lo **E** que si di [ɛ] en defoara de la sillaba tonica non pòu portar un accent, vist que, dins la grafia classica, una vocala atòna non pòu portar d'accent eschich. Ma dins un mòt compauat, s'un element a un [ɛ] tonic, consèrva lo sieu accent, meme s'es plus l'accent principal.

3. **I** es totjorn [i] entre doi consonantas: **finir** = [fiˈni]. M'una altra vocala, pòu èstre [i] en iatus:

roïna = [ruˈina]

tria = [ˈtria]

ò [j]:

vièlh = [ˈvjɛj]

trobaire = [truˈbajre]

S'es tonic en defoara de l'accentuacion normala, s'escriu m'un accent:

país = [paˈis]

precís = [preˈsis]

(l'accent non pòu èstre autrament que agut, vist que **I** es una vocala barrada)

4. **O** a. **O** representa [u]
lo jorn = [lu ˈdʒu]

En posicion tonica en defoara de l'accentuacion normala, poarta un accent agut: **amorós** = [amuˈrus]

b. **Ò** es tonic e dubèrt:¹

escòla = [esˈkɔla]

badòla = [baˈdɔla]

Ma si farà la mema remarca que per [ɛ] dintre lu mòts compauats.

¹ **Ò** si pòu durbir en [wɔ]/[wa] dintre d'unu mòts. Ansin coma lu occitanistas niçards dau Centre Cultural Occitan País Niçard e Alpenc, avèm fach la causida de **OA** per notar la diftongason: **Ò** marquerà doncas unicament lo son [ɔ] tonic.

5. U a. U solet es [y], que sigue tonic ò non:

mesura = [me'zyra]

durar = [dy'ra]

En defoara de l'accentuacion normala, poarta un accent agut:

música = ['myzika]

ficanàs = [fica'nas]

Poarta un trèm en iatus:

aüra = [a'yra]

(que cau pas confondre embé **aura**, que la sieu prononciacion es ['awra]).

Si pòu finda trobar lo trèma sus lo U per indicar qu'un U abitualament pas prononciat lo deu èstre:

ambigüitat = [am'bigwi'ta]

(ma si pòu finda escriure simplament **ambiguitat**)

b. U devèn [ʉ] davant E, È:

fuèc = ['fʉk]

e [w] après una vocala accentuada dins AU, EU, IU, OU, ÒU, UU:

paure = ['pawre].

LU DIFTÒNGS:

a. Lo niçard a una tièra de diftòngs dichs «foarts» (accentuats sus la primera vocala):

AI ([aj]): **caire** (['kajre]), **faire** (['fajre]).

ÈI ([ɛj]): **vèire** (['vɛjre]), **bèi** (['bɛj]).

ÒI ([ɔj]): **gòi** (['gòj]).

OI ([uj]): **doi** (['duj]), **conóisser** ([ku'nujse]).

AU ([aw]): **autre** (['awtre]), **mau** (['maw])²

EU ([ɛw]): **leu** (['lɛw]), **soleu** ([su'lɛw])³

IU ([iw]): **agradü** ([agra'diw])⁴

ÒU ([ɔw]): **pòu** (['pɔw]), **còup** (['kɔw]), **tròup** (['trɔw]).

UU ([yw]): **muu** (['myw]), **cuu** (['kyw]).⁵

b. Li a finda lu diftòngs «debles» (ò «faus»), qu'an l'accent sus la segonda vocala:

OA ([wa]): **Joan** (['dʒwan]).

([wɔ] / [wa]): **soani** (['swɔni] / ['swani]).

(vèire cen qu'es dich plus aut per **Ò**).

IA ([ja]): **viatge** (['vjadʒe]).

IE ([je]): **nespolier** ([nespu'lje]).

IÈ ([jɛ]): **sièrve** (['sjɛrve]), **ièr** (['jɛr]).

IÒ ([jɔ]): **fiòla** (['fjɔla]).

UÈ ([ʉɛ]): **cuèrbe** (['kʉɛrbe]).⁶

UI / **ÛI** ([ʉi]): **lingüista** / **linguista** ([liŋ'gʉista]).

² Lo A si pòu barrar en [o]: **dau** = ['dow].

³ La barradura dau E tende à faire disparéisser lo [ɛw] que si pòu audir en niçard coma en d'autres dialèctes: ['lɛw], [su'lɛw].

⁴ [iw] pòu finda venir de [jew] que si simplifica: ensin, **mieu** = ['mjew] / ['miw], **siéu** = ['sjew] / ['siu], la forma [iw] estent mai correnta dins la lenga parlada (au contrari dau provençau rodanenc que confonde [iw] e [jew] en [jew] - d'aquí la notacion felibrenca **miéu**, **Diéu**, **viéure**, **agradiéu**, etc., per li formas que noterèm **mieu**, **Dieu**, **viure**, **agradü**).

⁵ Vau mai abandonar, per lo niçard, li formas **muòu**, **cuòu**, accentuadi sus lo **Ò** mentre l'accent niçard es sus lo U; **muòu** e **cuòu** son mai precisament ['mjɔw] e ['kjɔw]. Lu Gascons an adoptat **cuu** e **muu**.

⁶ Dins la lenga parlada, [ʉɛ] si pòu redurre à [œ] e [ʉɛj] à [œj]: **luènh** = ['lœŋ], **cuèissa** = ['kœjsa], **duèrmi** = ['dœrmi].

c. En defoara de l'accent (diftòngs dichs «atònes»), avèm:

AI ([aj]): **domaisèla** ([dumaj'zɛla]).

IA ([ja]): **gàbia** ([ˈgabja]), **viatjar** ([vja'dʒa]).

OU ([ow]): **enviroutar** ([ɛnvirow'ta]).

[ow] pòu èstre finda la prononciacion d'autri formas grafiqui, rendudi obligatòri per une rason etimologica:

obtenir = [owte'ni]

doctor = [dow'tur]

LU TRIFTÒNGS:

Lu diftòngs foarts, combinats m'una mièjaconsonanta ([j], [ɥ], [w]), fòrmon de triftòngs:

IAU ([jaw]): **diau** ([ˈdjaw]).

IÈI ([jɛj]): **sièis** ([ˈsjɛj]).

(la prononciacion [j] de **LH** dona lo meme triftòng dins **vièlh**: [ˈvjɛj])

IEU ([jew]): **ieu** ([ˈjew])⁷

IÒU ([jɔw]): **faiòu** ([fa'jɔw]).

UÈI ([ɥɛj]): **cuèissa** ([ˈkɥɛjsa]). (vèire la nòta à [ɥɛ])

OAI ([waj]): **goai** ([ˈgwaj]).

II - SISTEMA CONSONANTIC

Lo niçard emplega li consonantas seguenti: B.C.D.F.G.H.J.L.M.N.P.Q.R.S.T.V.X.Z.⁸

1. **C** es [s] davant **E, I**, e [k] davant **A, O, U**. Per aver [s] devant **A, O, U**, cau metre una cedilha (**çaça** = ([ˈkasa]). Per aver [k] davant **E, I**, cau escriure **QU** (**aqueu** = [aˈkew]).

En finala, **Ç** es finda [s], quora l'etimologia demanda un **C**: **laç** [ˈlas] (dau latin *laqueus*), à costat de **latz** (latin *latus*) e **las** (latin *lassus*).

2. **D** a. **D** pòu èstre [t] en finala: **vèrd** = [ˈvɛrt], dont lo **D** es conservat per gardar l'unitat de la familha de mòts **vèrd, verdura, verdejar**, etc., **niçard**, femenin **niçarda**, etc.

La lenga parlada a tendença à ajónher un **E** de sostèn: [ˈvɛrte], [niˈsarte], ma vau mai evitar de lo faire.

b. **-D-** intervocalic pòst-tonic pòu tombar:

fea (de **fed**a), **blea** (de **bled**a), **coe** (de **coide**).

3. **F** es generalisat en plaça de **PH** etimologic: **farmacia, fotografia**.

4. **G** a. **G** es [dʒ] davant **E, I**⁹: **generacion** ([dʒɛneraˈsjɔn]), e [g] davant **A, O, U**: **gaire** ([ˈgajre]). Per aver [g] davant **E, I**, cau **GU**: **guèrra** ([ˈgɛra]). Per aver [dʒ] dvant **A, O, U**, cau emplegar lo **J**, e avèm doncas l'alternança **viatge** ([ˈvjadʒɛ]) / **viatjar** ([vja'dʒa]). Ma cau notar **GI** per [dʒ] davant **A, O, U**, s'es etimologic: **religion** ([reliˈdʒɔn]).

b. **TG** davant **E, I**, ensin coma **J** e **TJ** dins toi lu cas, fan totjorn [dʒ]: **ajudar** ([adʒuˈda]), **jutjar** ([dʒyˈdʒa]), **vilatge** ([viˈladʒɛ]).

c. Conformament à l'usatge classic, s'emplega **G** en finala per [tʃ] quora podèm trovar per aquò una rason etimologica: ensin, avèm **mièg** (dau latin *medium*, e coerent embé lo femenin **mièja**), e **gaug** (latin *gaudium*) diferent de **gauch** (flor, dau latin *caltha*).

⁷ Pronom personal, que si pòu finda redurre en [ˈiw].

⁸ Lo **K**, lo **W**, coma la mièja-consonanta **Y**, son reservats ai abreviacions internacionali (**KG, KW, KM**) e per escriure de mòts estrangers (**yacht**, etc.) qu'an pas d'equivalent en niçard.

⁹ Per **image/imatge**, la forma **imatge** non a un fondament etimologic (latin *imago*). Nos avesina au catalan, ma nos aluèha dau castilhan **imagen** e de l'italian **immagine**. Pura, **image** es incompatible m'au bearnés e alora **imatge** devèn la soleta forma panoccitana englobanta.

d. Lo **G** final etimologic pòu èstre conservat e si realisa en [k]: **larg** = [ˈlark] (la lenga parlada a finda aquí tendença à metre un **E** de sostèn: [ˈlarke], ma lo cau evitar). Au femenin, aqueu **G** torna pilhar la sieu prononciacion abituala: **larga** = [ˈlarga]. Autre exemple: **sang** ([ˈsaŋk]).

e. Lo grope **GN** si consèrva quora es etimologic: **sagnar** (dont **GN** permete finda de destriar **sagna** de la **sanha**). Aqueu grope si prononça [ŋ] en niçard (sensa l'assimilacion à [nn] que si conoisce en lengadocian ni lo passatge à [wn] que si tròva en provençau). Ma dins lu mòts sabents si simplifica en [n]: **agnostic** = [anusˈtik], **diagnostic** = [djanusˈtik].¹⁰

5. **H** s'emplega unicament dintre lu gropes **CH**, **LH**, **NH** (e li abreviacions internacionali coma **hm**, **ha**, etc.). Lu latinismes coma ***vehicul** son aüra abandonats per de formas mai simpli coma **veïcul(e)**, e lo **H** solet demòra solament en gascon, aspirat, en plaça dau **F** dei autres dialèctes:

la hèsta = la fèsta
arrehar = refaire

a. **CH** fa [tʃ]: **chaminèia** = [tʃamiˈneja].

b. **LH** fa [j]: **vièlh** = [ˈvjej], **palha** = [ˈpaja].

Aqueu **LH** correspoande au "L banhat" que s'escrui **-IL** en finala (**travail**) e **ILL** (**travailler**) dins lo mòt en francés, **GLI** en italian e **LL** en castilhan e en catalan. Dau rèsta, es estat repilhat en portugués.

c. **NH** fa [ɲ]: **banhar** = [baˈɲa]. Correspoande au «**N** banhat» que s'escrui **GN** en italian e en francés, **NY** en catalan, **Ñ** en castilhan. En finala, **NH** si simplifica en [ɲ]:

junh = [ˈdʒyɲ]
luènh = [ˈlʷeɲ]/[ˈlœɲ]
besonh = [beˈzuɲ]

(ma redevèn mai [ɲ] en lu derivats: **alunhar** = [alyˈɲa], **besonhós** = [bezuˈɲus] e avèm **banh** = [ˈbaɲ]).

6. **J** fa totjorn [dʒ] (vèire **G**). Ma es de notar que li a de mòts que consèrvon lo sieu **J** etimologic davant **E** ò **I**: **Jèsus** ([ˈdʒɛzy]).

7. **M** non s'aude lins lo grope **MN**: **condamnat** = [kɔ̃daˈnat] e fa [ɲ] en finala:

fum = [ˈfyɲ]

8. **-N** final e en sillaba barrada si nasalisa:

vèn = [ˈvɛɲ]
salon = [saˈluɲ]
cantar = [kaɲˈta]

S'amudisse dins la finala **-RN**:

jorn = [ˈdʒu]
ivèrn = [iˈvɛɲ]

9. **-P** final es quora prononçat: **estròp** = [esˈtrɔp], quora amudit: **tròup** = [ˈtrɔw], **còup** = [ˈkɔw].

11. Après **Q**, vèn totjorn un **U**. Sièrve per aver [k] devant **E** e **I**, en alternança mé **C**:

tocar ([tuˈka]) / **tòqui** ([ˈtɔki]).

Es finda conservat devant **A** e **O** per una rason etimologica: **quatre**, **quaranta**, **quòta**.

11. **R** final si fa generalament audir dins lu noms e lu adjectius:

mar = [ˈmar], **amar** = [aˈmar], **clar** = [ˈklar], **coar** = [ˈkwɔr] / [ˈkwar]

Ma li a d'exceptions:

¹⁰ Si pòu finda admetre la possibilitat de s'aprochar de mai de la prononciacion en retenent lo grope **GN** unicament per [n] e en notant **NH** toi lu [ɲ]. Si nòta alora, d'un caire, **sinhe** (e non **signe**), **manhetic** (e non **magnetic**) coma **anheu**, **montanha**, e, d'un autre caire, **agnostic**, **diagnostic**, etc. La generalisacion de **NH** a lu sieus aparaires (e, après tot, lu trobadors escriviòn **denh(e)** à costat de **digne** - dau latin **dignus** -, ò encara **senhalar** à costat de **signalar** - dau latin **signum**).

DICIONARI DE LENGA D'ÒC d'après lo parlar niçard

autar = [aw'ta]

Dins lu mòts en **-IER**, lo **-R** final non s'aude:

papier ([pa'pje])
vertadier ([verta'dje])

Per lu mòts en **-OR**, avèm quora un **-R** prononciat, quora un **-R** amudit:

calor ([ka'lu])
trobador ([truba'du])
motor ([mu'tur])
interior ([iŋte'rjur])

Au contrari dau gavoat, lo niçard costier non fa audir lo **-R** de l'infinitiu:

finir = [fi'ni]
far = [fa]
aver = [a've]
créisser = [krɛjsɛ]

Tant tot un, quora lo **-R** final non es audit, s'aude torna-mai dins lu derivats (femenins, conjugason, etc.):

farai = [fa'raj]
vertadiera = [verta'djera]
calorós = [kalu'rus]

12. **S** a. **S** fa [s] à l'initiala e en finala, tant coma **SS** en posicion intervocalica:

sabes = [sabɛs], **saupre** = [sawpre], **passar** = [pa'sa]

Ma aquò non vau, en niçard costier, per lo **-S** dau plural, que non s'aude:

òmes = [ɔme], **cauas** = [kawa]

ò encara dins **tres** = [tre], **sièis** = [sjɛj].

b. Lo grope final **-TZ** a la mema prononciacion que lo **-S**:

potz = [pus], **avètz** = [a'ves], **patz** = [pas], **anatz** = [anas]

c. **-S-** intervocalic fa [z]: **confusa** = [kuŋ'fyza] (à costat dau masculin **confús** = [kuŋ'fys]).

d. Aqueu **-S-** intervocalic pòu tombar:

Provençau	Niçard
ase ([aze])	ae ([ae])
camisa ([ka'mizo])	camia ([ka'mia])
causa ([kawzo])	caua ([kawa])
pausar ([paw'za])	pauar ([pa'wa])

Aquí si pava lo problema dei adjectius en **-ÓS**, qu'en niçard fan **-OA** au femenin singulier e **-OÏ** au femenin plural:

famós = [fa'mus]
famoa = [fa'mua]
famoï = [fa'mui]

Ma lo **-S-** revèn dins l'advèrbi: **urós**, **uroa**, **urosament**.

13. **T** a. **T** final es generalament prononçat en niçard, eventualament m'un **E** de sostèn (que cau generalament evitar):

vent = [vɛnt(e)], **donat** = [du'nat(e)], **finit** = [fi'nit(e)]

b. Ma li a d'exceptions: **costat** = [kus'ta].

Lo **T** final etimologic dei mòts femenins en **-AT** non s'aude:

bontat = ([bun'ta]), **caritat** = [kari'ta]

S'aude pas mai dintre lu advèrbis: **largament** (= [larga'mɛŋ]) ni dintre de mòts en **-MENT** coma **sentiment** (= [sɛŋti'mɛŋ])

14. **V** Un **V** si pòu venir intercalar en plaça d'un **-S-** intervocalic tombat:
una causa → **una caua** → **una cauva**

Inversament, **-V-** intervocalic pòu tombar:
jove → **joe** ['dʒue]

15. **X** etimologic es conservat dins un grand nombre de mòts, e es prononçat [z], [jz] ò [s] segond lu cas:

fixar = [fi'sa]
exemple = [e'zɛmple] / [ej'zɛmple]
fox = ['fus]

16. **Z** fa [z] à l'initiala coma au dedintre dau mòt, ma la finala **-TZ** fa [s]:
zonzon = [zun'zun]

ma **siatz** = ['sja]
potz = ['pus]
lutz = ['lys]

Ma aqueu **-TZ** es pas prononçat à la fin de l'imperatiu de la 5a persona se lo vèrbo es acompanhat d'un pronom complement:

fètz-lo = ['fɛlu]
donatz-lo-mi = [dunalu'mi]

D'un autre costat, **-TZ-** intervocalic es prononçat [z]:

dotze = ['duze]
tretze = ['treze]

Per [z] intervocalic, si nòta **Z** quora l'etimologia lo justifica:

azur [a'zyr] pusleu que **asur**
orizontalament [urizun'tala'mɛŋ] pusleu que **orisontalament**

S'atròva finda justament **Z** dins de mòts estrangers coma **Amazònia** ([ama'zɔɲa]), **Zambèzi** ([zam'bezi]).

Cas particulier: **-ISAR/-IZAR**

La notacion **-ISAR** es una simplificacion uroa: **realisar**, coma **precisar**,... Si pòu finda justificar una notacion parallèla à-n-aquela italiana (e castilhana): **avisar** (italian *avvisare*), **precisar** (italian *precisare*), à costat de **electrizar** (italian *elettrizzare*), **analizar** (italian *analizzare*), **realizar** (italian *realizzare*), etc.¹¹

17. Enfin, cau finda saupre qu'una consonanta pòu èstre conservada en rason de l'etimologia, sensa que sigue prononçada:

temps = ['tɛŋ]
àngel = ['aŋdʒe]

e aqueli consonanti finalis non si prononçon, ma si poàdon retrovar dins de derivats: **jorn** (['dʒu]) / **jornal** / **jornalista**.

La presença d'aqueli letras etimologiqui si tròva particulierament dins lu gropes consonantics dont la segonda consonanta es la soleta à èstre prononçada, per assimilacion: **absent** [a'sɛŋt], **accent** [a'sɛŋt], **psicologic** [sikulu'dʒik], **constatar** [kusta'ta], **morseu** [mu'sew], **espatla** [es'pala], **Magdalena** [mada'lɛna], **fragmentar** = [frameŋ'ta], **setmana** [se'mana], **absolut** = [asu'lyt], **obtenir** = [owte'ni], **administrar** = [aminis'tra], etc.

¹¹ Aquesta possibilitat es lo ponch de vista qu'a totjorn aparat Robèrt LAFONT – que l'explica etimologicament. La nòrma de l'IEO e dau Conseu de la Lenga, que nòta **-ISAR** quora la familha de mòts a un **-S-** (**analisar** en rason de **analisi** coma **precisar** en rason de **precisar**) e **-IZAR** dins lu autres cas es en rompedura m'ai doi principali lengas-sòrres: l'italian e l'espanhòu.

III – ACCENTUACION

Generalament, l'accent tomba, en niçard coma dins lu autres dialèctes occitans e dintre li altri lengas latini, sus l'avant-darriera sillaba (mòts dichs «paroxitons») se lo mòt s'acaba per una vocala, sus la darriera sillaba (mòts dichs «oxitons») se lo mòt s'acaba per una consonanta autra que -S. Lu mòts que seguísson aquesta règla an pas besonh d'un accent, en defoara d'un accent per precisar lo nivèu de dubertura de la vocala tonica:

Paroxitons

crosta = [ˈkrusta], **fèsta** = [ˈfesta], **vila** = [ˈvila]

Oxitons

bontat = [buŋˈta], **molon** = [muˈluŋ]

Lo -S final es jamai pilhat en còmpte dins aquela règla. Doncas:

1) Lu mòts au plural conservon l'accentuacion dau sieu singulier:

la taula = [la ˈtawla] / **li taulas** = [li ˈtawla]

2) Li formas verbali que son accentuadi sus l'avant-darriera sillaba e finidi m'un -S an an pas besonh d'accent escrich:

anaves = [aˈnaves]

cantes = [ˈkaŋtes]

Obligatòria, au contrari, es la presença d'un signe diacritic sus li formas coma **faïes**, perquè aquí cau desseparar li vocalas.¹²

Accents obligatòris:

Tota accentuacion que non seguisse la règla generala de l'accentuacion deu èstre marcada m'un accent escrich:

famós = [faˈmɔs]

auràs = [awˈras]

Antíbol = [aŋˈtibu]

gràcia = [ˈgrasja]

aquò = [aˈkɔ]

conóisser = [kuˈnujse]

víron = [ˈviru(ŋ)]

anàvon = [aˈnavu(ŋ)]

Proparoxitons

Lo niçard a conservat un beu nombre de mòts accentuats sus l'antepenúltima: aquelu mòts son dichs «proparoxitons», e an un accent escrich obligatòri sus la vocala tonica:

dimènegue = [diˈmɛnege], **làgrima** = [ˈlagrima], **gramàtica** = [graˈmatika]

Aqueu fenomène tòca de noms e d'adjectius, ma cau ben dire que, dans la lenga correnta, lu adjectius (e dins una part mendre, lu noms) an tendença à s'alinhari sus li formas dei autres dialèctes:

còmico ([ˈkɔmiku]) → **comic** ([kuˈmik]), **clàssica** ([ˈklasika]) → **classica** ([klaˈsika])

S'elimina ensin la finala masculina en [u], qu'es un italianisme, e es pas un mau se li formas niçardi s'alínhon sus li formas generalis. Es una solucion que mete d'acòrdi esquasi toi lu Niçards.¹³

Lu signes diacritics

Lo niçard emplega l'accent agut, l'accent greu e lo trèma. D'un biais general, la grafia classica recèrca un emplec minimal d'aquelu signes.

¹² E per cen que tòca à la causida entre l'accent e lo trèma, vèire aquí sota dont si parla en detalh dei signes diacritics emplegats en niçard.

¹³ La solucion de levar lo -O en conservant l'accent tonic à la sieu plaça d'origina, se s'acòrda embé cen que si fa en cisaupin ò en catalan, es completament destacada de le realitat lingüística niçarda; cau doncas evitar li formas ***clàssic**, ***còmic**, ***istòric**, etc., e conservar li formas que nos rapròchon de l'ensèm occitan.

1. L'accent agut

Si mete sus una vocala barrada (É = [e], Í = [i], Ó = [u], Ú = [y]) quora fa mestier marcar la plaça de l'accent tonic:

paradís = [para'dis], **urós** = [y'rus], **individú** = [indivi'dy]

2. L'accent greu

Si mete sus la vocala dubèrta À, È, Ò, unicament s'aquela vocala es tonica.

a. sus lo À, marca unicament l'accentuacion foara règla: **làgrima** = ['lagrima], ma **passar** ([pa'sa]).

b. sus lo È, l'accent marca la tonicitat e la dubertura. Ma s'en pòu faire l'economia per [ɛŋ]: **ben, ren, rende, senti**, etc., en plaça de **bèn, rènn, rèndi, sènti**, etc.

c. sus lo Ò, marca la tonicitat e la valor [ɔ].

3. Lo trèma

Es totjorn plaçat sus la vocala que deu èstre destacada en rason d'una prononciacion diferenta de la sieu prononciacion normala:

ambigüitat = [am'bigʎi'ta], **lingüista** = [lin'gʎista]

(ma son acceptats parier **ambiguitat** e **linguista**)

La nòrma de l'I.E.O. preferisse justament escriure **Loís** ([l'wis] e [lu'is]) e **país** ([pa'is]) en plaça de **Loïs** e **païs**.

Lo trèma non es utile dins lu vèrbos en -[y'i], estent qu'una altra prononciacion non es possible. S'escriurà doncas **atribuir, atribuiSSI, atribuísson, constituer**, e non **atribuïr, atribüSSI, constituïr**, etc.

Lo trèma s'emplega en complementaritat embé la règla generala de l'accentuacion. Es per aquò que, per exemple, podèm escriure **veï** ([v'vei]), dont lo trèma indica que lo **I** es vocala e non [j], e l'accent tomba normalament sus lo **E**. La notacion **vèi**, que trobam dins RANCHER, non es en acòrdi embé li règlas generalis de la grafia classica.

Convèn de precisar que, quora un accent pòu jugar lo meme ròtle que lo trèma, cau preferir l'accent: **diíi** es mai clar à la lectura que **diii** (dont lo trèma, que la nòrma de l'I.E.O. demanda, finisse per si confondre embé lu ponchs dei autres **I...**).